

2.12.2025

EOAK/6641/2024

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin

Esittelijä: Esittelijäneuvos Lotta Hämeen-Anttila

KAKSOISDIAGNOOSIPOTILAAN OIKEUS IHMISARVOISEEN ELÄMÄÄN JA OIKEUSTURVAAN

Tiivistelmä

Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin moitti hyvinvointialuetta puutteista kaksoisdiagnoosipotilaan asumispalvelujen järjestämisessä.

Aikuispsykiatrian osastolta kotiutetun potilaan asumispalvelu lopetettiin äkillisesti kahden kuukauden kuluttua. Palvelun päättämisestä ei tehty päätöstä, eikä asiakas saanut tilalle tarvitsemiaan palveluja.

Hyvinvointialue oli tehnyt asumispalvelusta puolen vuoden määräaikaisen päätöksen, mutta palveluyksikkö teki asiakkaan kanssa vuokrasopimuksen vain kuukaudeksi kerrallaan.

AOA pitää virheellisenä menettelyä, jossa kaksoisdiagnoosipotilas siirretään asumispalvelusta pois, koska tuki ei ole riittävää, mutta asiakkaalle ei turvata riittäviä palveluja muualla.

AOA pyysi hyvinvointialuetta ilmoittamaan 22.12.2025 mennessä millä tavoin hyvinvointialue on varmistanut, että kantelijan asumisolosuhteet turvaavat hänelle välttämättömän huolenpidon.

Lisäksi AOA pyysi hyvinvointialuetta ilmoittamaan 30.1.2026 mennessä millä tavoin se on varmistanut, ettei vastaavia virheitä tapahdu muiden asiakkaiden palveluja järjestettäessä.

1 KANTELU

Kantelija arvosteli hyvinvointialueen sosiaalihuollon sekä palveluyksikön menettelyä tuetun asumisensa järjestämisessä ja sen päättämisessä.

2 SELVITYS

3 RATKAISU

3.1 Tapahtumien kulku kantelun mukaan

Kantelija muutti palveluysikköön kesäkuun alussa. Hyvinvointialue teki kantelijalle tästä palvelusta puolen vuoden määräaikaisen päätöksen. Palveluysikkö teki kuitenkin vain kuukauden mittaisia määräaikaisia vuokrasopimuksia.

Kantelijan, hänen hyvinvointialueen työntekijänsä ja palveluysikön henkilökunnan kesken oli sovittu pidettäväksi neuvottelu heinäkuun lopussa. Kantelijalle ei kerrottu etukäteen, mitä asioita palaverissa käsitellään. Palaverissa palveluysikön työntekijät kertoivat, että kantelija joutuu lähtemään palveluysiköstä. Kantelijalle ei ollut tehty uutta vuokrasopimusta, ja hänellä oli vuokrasopimus vain heinäkuun loppuun saakka. Kantelijalle ilmoitettiin, että hän joutuu muuttamaan heinäkuun loppuun mennessä.

Asumisen päättyessä kantelija ei saanut hyvinvointialueelta päätöstä palvelun päättymisestä, vaikka hänelle oli tehty tästä palvelusta puolen vuoden mittainen määräaikainen päätös ja hän joutui lähtemään palveluysiköstä ennen kuin puoli vuotta oli kulunut.

Kantelija kertoo joutuneensa palaamaan samaan asuntoon, josta hän lähti palveluysikköön. Tämän asunnon olivat kantelijan mukaan jo aiemmin hyvinvointialueen työntekijä ja terveystarkastaja käyneet toteamassa asuinkelvottomaksi. Kantelun mukaan asunnossa ei ole lämmitystä ja kantelija on joutunut käyttämään lämpöpuhallinta. Lämpöpuhallin on kuitenkin riittämätön ja kantelija kertoo joutuneensa kylmään aikaan käyttämään ulkovaatteita sisällä. Kantelun mukaan asuntoon tulee vesi, mutta lämmintä vettä saa heikosti.

Kantelija kertoo olleensa asiastaan yhteydessä hyvinvointialueen sosiaaliasiavastaavaan asumisen päätyttyä, ja tämä oli pyrkinyt selvittämään asiaa hyvinvointialueen kanssa, mutta kantelija ei ole saanut päätöstä asumisen päättymisestä.

Kantelija kokee, että hänen asumistaan ei olisi pitänyt päättää ja että asumisyksikkö ja hyvinvointialue ovat menetelleet virheellisesti siinä, että asuminen palvelussa päättyi yllättäen, eikä hän saanut asiasta päätöstä. Kantelun mukaan marraskuun lopussa kantelijalle oltiin hakemassa asuntoa ja paikkaa yhteisöllisessä asumisessa, mutta paikkaa ei ollut vielä järjestynyt.

3.2 Saatu selvitys ja arviointini

3.2.1 Päätöksentekomenettely

Saatu selvitys

Työntekijöiden selvityksen mukaan kantelijalle oli tehty määräaikainen päätös tukiasumisesta hyvinvointialueen asiakasohjauksen linjauksen mukaisesti puoleksi vuodeksi. Kantelijan asumisen päätös on tehty määräajalle ja vuokrasopimus on ehdotettu laadittavaksi tätä lyhyemmälle kolmen kuukauden ajalle. Asiakastietojärjestelmään ennen muuttopäivää tehdyn kirjauksen perusteella vuokrasopimusta jatketaan, mikäli päihdekäyttö ei ole ongelma asumisen jatkamiseksi.

Työntekijöiden selvityksen mukaan hyvinvointialue voi myöntää asumisen palvelun määräajalle, mutta vuokrasopimuksen kesto neuvotellaan yhteistyössä palveluntuottajan eli vuokrasopimuksesta vastaavan tahon kanssa. Palveluyksikössä laadittiin aluksi vuokrasopimus kuukauden määräajalle, jotta voidaan arvioida asumisen sujumista.

Palveluyksikön selvityksen mukaan kantelija muutti palveluyksikköön asukkaaksi -palvelupäätöksellä aikuispsykiatrian osastolta. Selvityksen mukaan koska hyvinvointialueen tekemä palvelupäätös asumisesta oli kuuden kuukauden määräaikainen päätös ei myöskään vuokrasopimusta tehty toistaiseksi voimassa olevaksi vaan yhteisesti sopien yhdeksi kuukaudeksi kerrallaan. Selvityksen mukaan kyseessä oli asumisen arviointi- ja harjoittelujakso. Tarkoituksena oli arvioida säännöllisesti puolen vuoden aikana asumispalvelun sopivuutta kantelijan palveluntarpeeseen ja kantelijan omaa motivaatiota sitoutua asumiseen. Vuokrasopimuksen teon yhteydessä asia käytiin yhdessä läpi ja näissä tilanteissa kantelija oli ratkaisuun tyytyväinen.

Liitteenä olevassa päätöksessä on seuraava teksti.

"Hakemus

Haettu tuettua asumista yksikössä kotona pärjäämättömyyden vuoksi.

Päätös

Myönteinen Sinulle myönnetään sosiaalihuoltolain 21 §:n mukainen asumispalvelu, tuettu asuminen asumispalveluyksikössä. Päätöksen voimassaolo tarkistetaan olosuhteidesi ja tuen tarpeesi muuttuessa.

Päätöksen oli tehnyt sosiaaliohjaaja.

Palveluyksikön antaman selvityksen mukaan se oli saanut hyvinvointialueelta lausunnon, jossa oli annettu se ennakkotieto että kantelijalla oli ollut aiemmin haasteita sopeutua kuntouttavaan asumispalveluyksikköön ja sitoutua omalle kuntoutukselleen asettamiinsa tavoitteisiin ja yhteisöllisen asumisen yhteisön yhteisiin toimintamalleihin.

Asiakirjojen mukaan jo ensimmäisen kuukauden aikana palveluyksikön henkilökunta oli arvioinut, että kantelijan tuen tarve on suurempi kuin mitä nykyisessä tukiasumisen palvelussa voidaan antaa. Kantelijan vuokrasopimus oli päättyvässä kesäkuun lopussa. Hänen omatyöntekijänsä oli lomalla kesäkuussa ja asumispalveluja koordinoiva työntekijä oli juuri jäänyt pois työtehtävästään. Hyvinvointialueelta oli pyydetty kantelijan vuokrasopimukseen jatkoa kuukauden ajalle, jotta omatyöntekijä voisi arvioida palvelutarvetta yhdessä kantelijan ja asumispalveluyksikön henkilökunnan kanssa sekä tehdä arvion perusteella palvelupyynnön vahvemman tuen asumispalvelusta hyvinvointialueen SAS-työryhmälle.

Työntekijät kertovat tunnistavansa kantelijan kanssa työskentelyssä tapahtuneen virheen siltä osin, että asiakkaan olisi pitänyt saada valituskelppoinen päätös asumisen päättymisestä palveluyksikössä.

Arviointini

Totean, että kantelija on sosiaalihuoltolain 3 §:ssä tarkoitettu erityistä tukea tarvitseva asiakas, jolla on ollut laissa tarkoitettulla tavalla erityisiä vaikeuksia saada tarvettaan vastaavia sosiaalipalveluja.

Hyvinvointialue on menetellyt virheellisesti ja lainvastaisesti kun kantelijalle ei ole tehty hoidon ja huolenpidon turvaavaa päätöstä sosiaalihuoltolain 46 §:ssä säädetyn mukaisesti. Säännöksen esitöiden perusteella päätöksentekomenettelyn noudattaminen on asiakkaan edun mukaista esimerkiksi tilanteissa, joissa asiakasta ollaan kotiuttamassa psykiatrisesta sairaalasta. Kyseinen säännös edellyttää, että päätöksen tekee asiakkaan omatyöntekijän kanssa asiakastyötä tekevä sosiaalityöntekijä. Pykälän mukaan sosiaalityöntekijän on tehtävä päätös niistä sosiaalipalveluista, joilla yhdessä turvataan muun muassa erityistä tukea tarvitsevan asiakkaan välttämätön huolenpito ja terveys. Viranhaltijan olisi tullut 46 §:n 3 momentin mukaan tehdä päätös ottaen huomioon 39 §:ssä tarkoitettun asiakassuunnitelmassa esitetyn arvion palvelujen välttämättömyydestä sekä muun muassa suunnitelmat niistä terveydenhuollon palveluista, jotka ovat välttämättömiä asiakkaan huolenpidon ja terveyden kannalta.

Asiakirjatietojen perusteella päätös palvelun myöntämisestä tiettyyn palveluyksikköön on tehty olettaen, että yksikössä tehtäisiin asiakkaalle vuokrasopimus ensin kolmen kuukauden määräajaksi. Selvityksen perusteella hyvinvointialueella ei ole ollut mahdollisuuksia vaikuttaa siihen, kuinka pitkäksi ajaksi palveluyksikkö vuokrasopimuksen tekee. Selvityksestä saa sen vaikutelman, ettei ole hyvinvointialueen vastuulla, jos palveluyksikkö päätyy tekemään kuukauden mittaisia määräaikaista vuokrasopimuksia palveluun, jonka hyvinvointialue on myöntänyt asiakkaalle puoleksi vuodeksi. Totean, ettei hyvinvointialueen tarvitse, eikä sen tule suostua myöntämään palveluja yksiköihin, jotka eivät tee asiakkaan kanssa vuokrasopimuksia sille ajalle, jolle palvelu on tarkoitettu myöntää.

Näkemykseni mukaan, jos hyvinvointialueen työntekijä arvioi, että on erityisiä asiakkaan tarpeisiin liittyviä perusteita myöntää hänelle asumispalvelu vain kuukaudeksi kerrallaan sen selvittämiseksi, onko palvelu hänelle soveltuva, voi palvelupäätöksen tehdä kuukauden ajaksi. Asiakirjatietojen perusteella näin ei kuitenkaan ole kantelijan asiassa arvioitu, vaan hänelle on ollut tarkoitus myöntää palvelu puoleksi vuodeksi. Kun tosiasiallisesti kantelijalle on tehty vain kuukauden mittainen vuokrasopimus, ei hänen saamansa palvelu ole vastannut sitä, mitä hänelle tehtyyn päätökseen on kirjattu.

Perustuslain 21 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheutonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi.

Totean, että kantelijalla ei ole ollut saamansa päätöksen perusteella mahdollisuutta valittaa siitä, että hänelle on tosiasiallisesti myönnetty kuukauden mittainen arviointi- ja harjoittelujakso, eikä puolen vuoden pituista tuettua asumista kyseisessä palveluyksikössä. Kantelijan oikeusturvan toteutumista on loukattu uudestaan, kun hänelle ei ole tehty päätöstä palvelun lakkaamisesta vielä senkään jälkeen, kun vuokrasopimusta ei ole enää uusittu ja hän on joutunut muuttamaan pois palveluyksiköstä.

Pidän erityisen moitittavana sitä, että haavoittuvassa asemassa olevan asiakkaan oikeusturvaa on loukattu toistuvasti, eikä hänelle ole annettu uutta kirjallista päätöstä vielä siinäkin vaiheessa, kun hän on yrittänyt saada apua tilanteeseensa asiakasasiavastaavan kautta.

Katson myös, ettei hyvinvointialue ole toiminut asiassa haavoittuvassa asemassa olevan asiakkaan edun mukaisesti. Kantelija ei ole ollut tasavertaisessa asemassa vuokranantajan kanssa, kun on yhdessä ”sovittu”, että vuokrasopimukset tehdään kuukauden mittaisiksi.

Pidän tehtyjä virheitä vakavina. Painotan, että hyvinvointialueen on huolehdittava siitä, että asiakkaiden perustuslaissa säädetty oikeusturva toteutuu myös työntekijöiden lakisääteisten lomien ja organisaatiomuutosten aikana.

3.2.2 Asumisen ja sitä tukevien palvelujen järjestäminen

Saatu selvitys

Asumisen päättyessä palveluyksikössä omatyöntekijä oli ehdottanut asiakkaalle hakeutumista --- asumispäivystykseen tai vaihtoehtoisesti, mahdollisesti käytettävissä olevaan aiempaan vuokra-asuntoon siksi aikaa, kunnes jatkosuunnitelmat saataisiin valmisteltua.

Lausunnon mukaan hyvinvointialue tunnistaa, että kantelijan asumispalvelun aikana olisi voitu toimia paremmin asiakkaan edun varmistamiseksi. Hyvinvointialue pahoittelee asiakkaan ikäviä kokemuksia hänen asumispalvelunsa aikana kesällä ja kertoo pyrkivänsä kehittämistyössään huomioimaan kantelussa ilmi tuodut asiat asumispalvelujen järjestämiseen, saamiseen ja toteuttamiseen liittyen.

Saadun selvityksen mukaan kantelija asuu edelleen samassa vuokra-asunnossa kuin ennen asumispalvelujaksoa ---. Hyvinvointialueen lausunnon mukaan asuntoa on saatu hiukan parempaan kuntoon. Lämmitys on edelleen haaste ja sen vuoksi kantelijan kanssa on yritetty etsiä myös parempikuntoista vuokra-asuntoa.

Arviointini

Totean, että oikeutta asuntoon ei ole turvattu perustuslaissa yksilöllisenä oikeutena. Perustuslain 19 §:n 1 momentti asettaa kuitenkin julkiselle vallalle velvollisuuden turvata jokaiselle ihmisarvoisen elämän edellyttämä välttämätön huolenpito. Perustuslain 19 §:n 4 momentin mukaan julkisen vallan tehtävänä on edistää jokaisen oikeutta asuntoon ja tukea asumisen omatoimista järjestämistä. Näkemykseni mukaan silloin kun kyse on terveydentilansa vuoksi erityisen haavoittuvassa asemassa olevasta henkilöstä, velvoitteet näiden oikeuksien edistämisestä saattavat viime kädessä edellyttää välttämättömän huolenpidon turvaamista asumisen sisältävän palvelun kautta.

Hoitoon ja palveluihin kielteisesti suhtautuvien henkilöiden perusoikeuksien turvaaminen edellyttää, että käytettävissä olevat palvelut vastaavat mahdollisimman hyvin heidän tarpeitaan. Välttämättömän huolenpidon toteutuminen on arvioitava kunkin asiakkaan tilanteessa erikseen.

Korostan, että kun kyseessä on haavoittuvassa asemassa oleva psykiatrisesta sairaalasta kotiutettava asiakas, viranomaisilla on erityinen vastuu toimia asiakkaan edun mukaisesti ja noudattaa niitä lainsäädännöksiä, jotka on säädetty asiakkaan välttämättömän huolenpidon turvaamiseksi. Näkemykseni mukaan jos hyvinvointialue sallii käytännön, jossa haavoittuvassa asemassa olevalle asiakkaalle tehdään ainoastaan kuukauden mittaisia vuokrasopimuksia, sen tulisi näissä tilanteissa vähintäänkin varmistua etukäteen siitä, että asiakkaalla on välttämättömän huolenpidon turvaavat palvelut, jos asumispalvelu äkillisesti päättyy.

Totean, ettei asiakassuunnitelmassa eikä päätöksiä tehtäessä ollut riittävällä tavalla ennakoiden huolehdittu siitä, miten kantelijan palvelut saadaan turvattua mahdollisten kriisitilanteiden aikana. Tämä siitä huolimatta, että hyvinvointialue oli antanut lausunnon, jonka mukaan aiempien palvelujen toteuttaminen ei ollut sujunut ongelmitta. Selvityksen perusteella, akuutissa tilanteessa sosiaalitoimi on järjestänyt kantelijalle niitä palveluja, mitkä sillä hetkellä ovat olleet käytettävissä (entisen huonokuntoisen vuokra-asunnon saaminen ehkäisevän toimeentulotuen avulla), mutta käyttöön saadun asunnon kunto, kantelijan terveydentila ja palveluyksikön arvioima palveluntarve huomioon ottaen palvelut eivät ole olleet riittäviä.

Olen ottanut useasti kantaa tuettuun asumiseen liittyviin toimintatapoihin. Palvelujärjestelmän omaa tarvetta vastaavien toimintamallien noudattamisen vaarana on, että jokainen erillinen taho jättää erityistä tukea tarvitsevan asiakkaan ilman hänen tarvitsemiaan palveluja ja arvioi, että joku toinen taho voisi olla soveltuvampi taho palvelujen antamiseen. Korostan, että hyvinvointialue on viimekädessä vastuussa siitä, etteivät noudatetut käytännöt tosiasiallisesti johda kaikkein vaikeimmin autettavissa olevien asiakkaiden syrjivään kohteluun.

Kiinnitän vakavaa huomiota siihen, ettei kantelijan palveluja järjestettäessä huolehdittu asianmukaisesti etukäteen palvelujen jatkuvuudesta. Tieto siitä, että hänen palveluaan oltaisiin mahdollisesti päättämässä kyseisessä palveluyksikössä tuli hyvinvointialueen tietoon jo kesäkuussa. Tästä huolimatta vielä marraskuussa hänen asumisolosuhteensa ja saamansa tuki eivät vastanneet hänen tarpeitaan. Painotan, ettei lainsäädäntö edellytä ohjausryhmien käyttöä ennen tiettyyn palveluun ohjaamista. Menettelyn käyttäminen ei saa johtaa siihen, ettei haavoittavassa asemassa olevien asiakkaiden suojaksi säädettyä lainsäädäntöä noudateta ja päätöksenteko viivästyy.

Sosiaalihuoltolain mukaisesti toiminnan lähtökohtana on asiakkaan tuen tarve, ei se kuinka helpoksi tai vaikeaksi hänet on koettu aiemmissa palveluissa ja asiakastilanteissa. Asiakkaalle tulee löytää palvelumuodot, joiden avulla hänen perustuslaissa turvatut oikeutensa välttämättömään hoivaan ja toimeentuloon sekä riittäviin sosiaali- ja terveyspalveluihin toteutuvat.

Pidän myönteisenä sitä, että asiakirjojen mukaan yksittäiset työntekijät ovat työskentelyssään keskittyneet rakentamaan luottamusta kantelijaan ja ottamaan huomioon hänen näkemyksiään. Asiakkaalle on lausunnon mukaan myöhemmin löytynyt soveltuvia palveluja. Myönteistä on myös se kunnioittava suhtautuminen asiakkaaseen, joka asiakirjoista välittyy sekä se, että virheitä on huomattu ja niitä on pyritty korjaamaan.

Katson kuitenkin, että noudatetut toimintakäytännöt ja puuttuvat palvelut vaaransivat kanteluajankohtana kantelijan perustuslain turvaaman välttämättömän huolenpidon toteutumisen.

Pidän merkittävänä epäkohtana, jos hyvinvointialueella siirretään tuetusta asumisesta kaksoisdiagnoosipotilaita nopeasti pois palveluista sen tähden, ettei tuki ole heille riittävää ennen kuin asiakkaalle on saatu turvattua riittävät palvelut muualla. Kun ne syyt, joiden perusteella henkilö halutaan pois tietystä palvelusta ovat samoja, joiden perusteella kyseisen palvelun on arvioitu olevan asiakkaalle tarpeen, on selvää, että hyvinvointialueella tulisi arvioida sekä saatavilla olevan palvelun määrä että sen laatu.

Selvyden vuoksi totean, että en ole ottanut ratkaisussani kantaa siihen, millä perusteella asuinhuoneiston vuokrasopimus voidaan joko irtisanoa tai purkaa. Määräaikainen sopimus päättyy, jos sitä ei uusita.

3.2.3 Hyvinvointialueen velvollisuus järjestää asumispalveluja mielenterveys- ja päihdeasiakkaille

Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain (sote-järjestämislaki) 4 §:n 1 momentin mukaan hyvinvointialueen on suunniteltava ja toteutettava sosiaali- ja terveydenhuolto sisällöltään, laajuudeltaan ja laadultaan sellaisena kuin asiakkaiden tarve edellyttää. Palvelut on toteutettava yhdenvertaisesti, yhteen sovitettuina palvelukokonaisuuksina sekä hyvinvointialueen väestön tarpeet huomioon ottaen lähellä asiakasta.

Sote-järjestämislain 8 §:n 1 momentin mukaan hyvinvointialue vastaa sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä alueellaan ja on järjestämisvastuussa asukkaidensa sosiaali- ja terveydenhuollosta. Säännöksen 2 momentin mukaan hyvinvointialueella on oltava riittävä osaaminen, toimintakyky ja valmius vastata sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä ja sen on huolehdittava asukkaidensa palvelutarpeen mukaisesta sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen saatavuudesta kaikissa tilanteissa.

Järjestämisvastuun sisällöstä säädetään hyvinvointialueesta annetun lain 7 §:ssä. Säännöksen 1 momentin mukaan hyvinvointialue vastaa sille lailla säädettyjen tehtävien hoitamisesta, hyvinvointialueen asukkaana laissa säädettyjen oikeuksien toteutumisesta ja palvelukokonaisuuksien yhteensovittamisesta sekä muun muassa järjestettävien palvelujen ja muiden toimenpiteiden yhdenvertaisesta saatavuudesta.

Totean, että hyvinvointialue on velvollinen järjestämään myös päihde- ja mielenterveysasiakkaiden asumispalvelut heidän tarvettaan vastaavasti.

3.2.4 ---

4 TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3 esittämäni käsitykset menettelyn lainvastaisuudesta ja virheellisyydestä hyvinvointialueen tietoon.

Tässä tarkoituksessa lähetän sille jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Pyydän hyvinvointialuetta ilmoittamaan minulle 22.12.2025 mennessä millä tavoin hyvinvointialue on tällä hetkellä varmistanut, että kantelijan asumisolosuhteet turvaavat hänelle välttämättömän huolenpidon.

Lisäksi pyydän hyvinvointialuetta ilmoittamaan minulle 30.1.2026 mennessä millä tavoin se on varmistanut, ettei vastaavia virheitä tapahdu muiden asiakkaiden palveluja järjestettäessä.